

12 RZECZY, KTÓRE POLAK MUSI WIEDZIEĆ O KONFEDERACJI BARSKIEJ

Michał Wałach

Pierwsze polskie powstanie narodowe, wojna w obronie świętej wiary katolickiej, a może niepotrzebna zawierucha, która sprowadziła na Rzeczpospolitą dramat rozbiorów? Czym była konfederacja barska – epizod naszej historii, o którym wielu z nas nie wie niczego, zaś niejeden powtarza w tej sprawie mity i uproszczenia? Prezentujemy 12 faktów, które w 250. rocznicę zawiązania się konfederacji powinien znać każdy Polak!

Kazimierz Pułaski pod Częstochową, obraz Józefa Chełmońskiego z 1875 roku.

1. Wiedza podstawowa, wiedza nieoczywista

Konfederacja miała charakter zbrojny i była w przedrozbiorowej Rzeczpospolitej jedną z form politycznej organizacji szlachty. Jedną z najbardziej znanych konfederacji zawiązała się w podolskim mieście Bar w dniu, którego zwykle nie ma w naszych kalendarzach, a więc 29 lutego! Trwała od 1768 do 1772 roku i składała się z dziesiątek konfederacji lokalnych pod przewodnictwem tzw. Generalności.

Pułaski w Barze, obraz pędzla Korneliusza Szlegla

2. Sytuacja Rzeczypospolitej

Od czasów sejmu niemego (1717) Rzeczpospolita pozostawała pod przemożnym politycznym wpływem władców Rosji. W końcu wschodnie Imperium zaczęło brutalnie ingerować w wybór polskiego monarchy. W 1764 roku królem został były kochanek carycy Katarzyny II, Stanisław August Poniatowski. Walka z rosyjską dominacją, którą uosabiała marionetka na tronie, była jednym z postulatów konfederatów.

Potyczka w drodze, obraz Wacława Pawliszaka

3. Porwanie Ciołka

W roku 1771 konfederaci... porwali i na krótko uwięzili opowiadającego się przeciw narodowi króla Stanisława Augusta. Incydent nie przysłużył się jednak sprawie – zaszkodził szczególnie międzynarodowemu wizerunkowi barszczan.

Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego pędzla Marcella Bacciarellego

4. Były protestant polskim królem?

W trakcie konfederacji barskiej wśród niektórych polskich patriotów zrodziła się idea powołania na polski tron Fryderyka II Heskiego – landgrafa Hesji-Kassel. Niektórzy konfederaci chcieli zainteresować go polskim tronem, jednak ich akcja nie osiągnęła sukcesu. Co ciekawe, ten niemiecki władca, urodzony jako protestant, w trakcie swojego życia nawrócił się i przyjął wiarę katolicką.

Obrona zaścianka przez konfederatów barskich, obraz Józefa Brandta

5. Główny cel: obrona wiary

Bezpośrednim powodem zawiązania konfederacji nie była trwająca od lat rosyjska dominacja, ani nawet osoba samego Poniatowskiego. Największym problemem dla kochających Ojczyznę Polaków okazały się wprowadzane przez króla „reformy” – wśród nich lansowane przez obce mocarstwa (Rosję i Prusy) nadanie praw politycznych innowiercom: protestantom i prawosławnym. To właśnie chęć obrony wiary katolickiej była głównym celem patriotycznych powstańców, którzy w Akcie założenia konfederacji barskiej pisali: „Wiary św. katolickiej rzymskiej własnym życiem i krwią obligowany każdy bronić”. Warto przy tym pamiętać, że „wolności” o jakie zabiegały w Polsce obce dwory, były w tych krajach nieznane.

Modlitwa konfederatów barskich przed bitwą pod Lanckoroną, obraz Artura Grottgera z 1863

6. Pod sztandarem Królowej

Na sztandarach barszczań widniał wizerunek Najświętszej Maryi Panny. Konfederaci szczególnie mocno przywiązani byli do Cudownego obrazu, jaki znajduje się w kościele w Strzyżowie. Kult maryjny znalazł oddźwięk także w używanych przez konfederatów barwach: biel i czerwień zastąpili błękitem, rycerze nosili na piersiach ryngraf z Matką Bożą, zaś hasło generalne konfederacji brzmiało: „Jezus Marya”.

„Chorągiew katolickiego przysiężenia jedna najpryncypalniejsza: Pan Jezus ukrzyżowany na lamie złotej lub srebrnej, druga Najświętszej Matki na takimże dnie. Inne pod znakiem samego Krzyża św. być mają; których to chorągwi, osobliwie dwóch najpryncypalniejszych, trup na trupie padając, wydrzeć sobie nieprzyjaciółom wiary św. nie damy” – czytamy w Akt założenia konfederacji barskiej z 29 lutego 1768 roku.

Ryngraf Józefa Sawy-Calińskiego

7. Konfederacja i Kościół

Konfederacja, której głównym postulatem była obrona Wiary, nie mogła pozostać niezauważona przez katolickie duchowieństwo. Księża nie ograniczyli się jednak do biernego obserwowania wydarzeń. Biskup kamieniecki Adam Stanisław Krasieński inicjował zawiązanie konfederacji, zaś karmelita o. Marek Jandołowicz był duchowym przywódcą zrywu. Nie wszyscy duchowni opowiedzieli się jednak po stronie walczącej szlachty.

Ks. Marek Jandołowicz, portret pędzla nieznanego malarza

8. Turecka pomoc, rosyjska interwencja i rosyjskie... zsyłki

W walkach z konfederatami udział wzięły nie tylko wojska wierne Stanisławowi Augustowi, ale również... Rosjanie. Po pokonaniu sił patriotycznych powstańców rozpoczęły się zsyłki. Tak, jak to miało miejsce po zlikwidowaniu niepodległej Rzeczypospolitej – w głąb Rosji. Na Syberię trafiły tysiące konfederatów. Tych, których nie zesłano do Azji, wcielono do carskiej armii. Co ciekawe, w polsko-rosyjski konflikt po naszej stronie wmieszała się Turcja.

Marszałek konfederacji barskiej Michał Hieronim Krasiński przyjmuje dostojnika tureckiego, obraz Januarego Suchodolskiego

9. Pierwowzór Sierowa

Polska w XVIII wieku była do tego stopnia zależna od Rosji, że o wielu sprawach dotyczących naszego kraju nie decydowali posłowie czy Król, ale... ambasador Petersburga. Nikołaj Repnin, by zmusić polski Sejm do uległości wobec żądania równouprawnienia innowierców, porwał 14 polskich liderów (w tym biskupów). Niespełna dwa wieki później polskich przywódców porwał i wywiózł do Rosji gen. NKWD Iwan Sierow (proces szesnastu). Można więc dostrzec podobieństwa między oboma nieoficjalnymi namiestnikami Rosji w Polsce.

Nikołaj Wasiljewicz Repnin

10. Partyzanckie tradycje

W trakcie trwającego od 1768 do 1772 roku konfliktu stoczono setki potyczek, w których po stronie barszczan udział brać mogło nawet 100 tys. osób. Większość walk miało charakter lokalny. Działania partyzanckie na stałe weszły w kanon polskiej walki o niepodległość.

Krzyż konfederatów barskich na Jasnej Górze

11. Pretekst dla zaborców

Militarno-polityczne zamieszanie w Rzeczypospolitej, dotąd pokornie posłusznej woli rosyjskich protektorów, przekonała Kreml do idei rozbiorów. Wcześniej Petersburg nie widział takiej potrzeby, gdyż nie było konieczności dzielenia się wpływami w Polsce – a tym faktycznie były dla Rosji rozbiory. W końcu jednak Rosjanie przystali na pruską ofertę. Konfederacja ułatwiła ponadto mocarstwom pokazanie naszego kraju jako „chorego człowieka Europy”.

Krzyż konfederacji barskiej

12. Drugie życie konfederacji

Znany również w wersji śpiewanej i zaczynający się od słów „Nigdy z królami nie będziem w aliansach” wiersz nosi co prawda tytuł Pieśń Konfederatów, jednak jego autorem w wersji znanej współcześnie jest... Juliusz Słowacki, wieszcz urodzony całe dekady po zakończeniu konfederacji. Z kolei w dziele innego wieszca, „Nie-Boskiej komedii” Zygmunta Krasińskiego, motyw „Okopów Świętej Trójcy” został zaczerpnięty z dziejów konfederacji barskiej, w której uczestniczył przodek poety.

Kazimierz Pułaski pod Częstochową, akwarela Juliusza Kossaka

WYKORZYSTANO: PCH24.PL